

SINIF YÖNETİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Doç. Dr. Sefer ADA*

Öğrencilerin davranışlarında istenilen değişiklikler ancak uygun eğitim ortamlarında gerçekleşir. Eğitim ortamı da: eğitsel etkinliklerin meydana geldiği, öğrenme ve öğretme süreçlerindeki iletişim ve etkileşimin olduğu, personel, araç-gereç, tesis ve organizasyon gibi öğelerin oluşturduğu çevre olarak tanımlanır. (Alkan. 1979. s.22).

Eğitimde temel amaç, etkinliğin ve verimliliğin artırılmasına yönelik faaliyetlerin bilimsel bir temele oturtulmasıdır. Bu da uygun öğrenme-öğretme ortamlarında gerçekleşir. Bunun için de sınıf yönetimi, geçmişte okluğu gibi bugün de sınıf öğretmenlerinin en önemli sorunları başında gelmektedir.

Sınıf okulun, okul da toplumun iyinde yaşar Bu öğelerden her biri sınıf yönelimi üzerinde etkili olur. Sınıf yönetimi söz konusu olduğunda okul, aile, öğrenci ve yakın çevre bir bütün olarak algılanmalıdır. T tim bunlara ek olarak öğretmenin geçmiş yaşantıları, deneyimleri, alışkanlıkları, inançları ve ruhsal durumu sınıf yönetimini etkiler.

Sınıf yönetiminin ne olduğunu anlamak için, öğrenme ortamları üzerinde etkili olan çeşitli faktörleri açıklamakta yarar vardır.

Sınıf yönetimini etkileyen faktörler:

I. Eğitim Programlarının Sınıf Yönetimi Üzerindeki Etkisi

Çocuk, öğretmenin yol göstericiliği altında türlü bilgi disiplinlerini en ilgi çekici ve anlamlı yoldan öğrenirken diğer taraftan da çevresindeki pek çok şeyi öğrenmektedir Zihni, duygusal ve toplumsal yönlerden gelişmesine yardım eden ve topyekün davranışlarını ayarlayan bu gibi öğrenim tecrübelerinin hepsi, eğilim programı kapsamı içine girdiği için, öğretmenin bunu uygulama biçimi sınıf yönetim anlayışını da etkiler (Varış, 1971, s.13).

Okul programları, öğrencilerin yaşamlarında yararlı olan öğrenmeleri ve öğrencilerin ilgisini çeken, öğrencileri aktif olarak dersi katan, eğlenmeyi sağlayan ve anlamlı başarılarla yol açan etkinlikler yoluyla verilmelidir. (Charles, 1996, s. 147).

Programın kalitesi, öğrencinin hayatında kullanabileceği nitelikte olması, aktivitelerin, öğreticilerin ilgi ve yönelimlerine uygun olması, anlamlı başarılar sağlayabilmesi ve öğrenmeden zevk almalarına yönelik hazırlanması önem taşımaktadır (Banner. Cannon. 1997, s. 148).

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü
öğretim Üyesi

Programı uygularken, öğrenci Özelliklerini göz önünde bulundurmayan öğretmen, yalnız hedeflere ulaşmada zorlukla karşılaşmakla kalmaz, sınıf yönetimi bakımından da istenilmeyen sorunların ortaya çıkmasına neden olur. Programın uygulanmasında esnek doğranan öğrenilenin birçok engeli aşmada sıkıntı çekmeyeceği düşünülebilir.

II. Fiziksel Ortamın Sınıf Yönetimi Üzerindeki Etkisi

Bir eğitim ortamı, eğitim etkinliklerine dolaylı ya da dolaysız katkıda bulunan öğretmenden veliye, yöneticiden hizmetliye kadar olan insan gücü ve öğrenme öğretme yardımcıları olan araç-gereç ve eğitim etkinliklerinin meydana geldiği bina, tesisler, atölyeler, derslikler, laboratuvarlar... Vb. öğeleri kapsayan kaynaklardan oluşur. Eğitim ortamlarındaki sınıfların yeri, büyüklüğü, öğrenci sayısı, eşyalar, sınıf düzeni. Isı, ışık, temizlik, kullanılan renkler, panolar sınıfın fiziksel ortam değişkenlerini oluşturur. (Ünal, Ada, 2000. s.78)

Sınıftaki ısı, ışık ve nemin kabul edilebilir bir ölçüde olması tercih edilir, örneğin ısının 19°C, 21°C; nemin ise 5° civarında olması hem fiziksel hem de psikolojik yapı üzerinde olumlu etki yapar. Aksi durumda öğrenci rahatsız olacağından sınıf yöneliminde zorluklar ortaya çıkacak, sonuçta verimlilikte azalma olacaktır.

Sınıfın renk ve görünümü öğrenci üzerinde etkili olduğu için, özellikle küçük yaşlardaki öğrencilerinin sınıflarının pembe; büyük sınıftaki öğrencilerin ise mavi ve tonlarının renginde olması önerilmektedir.

Sınıfın genel görünümü, öğrencilere öğrenmeye uygun bir çevre hazırlamış olma gibi bir ilgiyi yansıtır. Temi/, aydınlık ve iyi havalandırılmış bir sınıf derse karşı olumlu beklentiler oluşmasını sağlar. Sınıfın duvarlarına asılmış görsel malzemeler olumlu zihinsel ortamı oluşmasına, öğrencilerin çalışmalarının sergilenmesi ise onların güdülenmesine yardımcı olur (Yavuzer. 2000. s. 121).

Sınıfın yerleşim düzeni de öğretmenin yönelimi üzerinde etkili olur. Sınıf yerleşim düzeni; klasik, bireysel, çok grup, tek grup şeklinde olabilir. Bu da olanaklara, derse, öğretmenin eğnim anlayışına göre değişmektedir.

Sınıftaki araç gereç, kullanılan malzemeler de sınıf yönetimi üzerinde etkili olur. Öğretimin daha kalıcı ve aktif olması için mümkün olduğu kadar çok eğitim araç-gereci ve tekniğinin bir arada kullanılmasının faydası vardır (Demirci, 2000. s.48).

Bugün araç ve gerecin yararı tartışmasız kabul edilmektedir. Ancak konuyla, dersle ilgisi olmayan araç ve gereçleri kullanmaya kalkmak yarar yerine zarar getirir.

En önemli materyal olan kitapların seçimi son derece önem taşır. Seçilen kitabın özellikleri öğrencinin derse karşı olumlu veya olumsuz tutum geliştirmesine neden olacaktır. Derste kullanılacak kitap biçimsel görünüm, bilimsel içerik ve anlatım özellikleri gibi bakımından yeterli ve öğrenciye uygun olmalıdır(Demirel,2000,s.39).

III. Sınıf Yönetiminde Etkili Öğretmen Davranışları

Sınıf yönetiminin amaçlarından biri de etkili öğretim ortamının oluşumunu hazırlamaktır. Etkili öğretim de akademik yeteneği olan çocukların ve gençlerin akademik başarıları \c de sosyalleşmeyi öğrenmeleri konusunda dikkatli çözümler üreten bireyleri gerektirir. Öğretimin ön şartı olarak kabul edilen bu özellikler bir dizi davranışı gerektirir:

1. Etkili öğretmenler, öğretmen olarak gerek sınıfta gerekse sınıf dışında nasıl davranacakları konusunda kendilerine rehber olacak bir bilgi birikimine sahiptirler.
2. Etkili öğretmenler, en iyi uygulamaları içeren bir öğretim repertuarına sahiptirler.
3. Etkili öğretmenler, davranışlarıyla örnek kişilerdir. Problem çözmek için gerekli olacak bilgi ve becerilere sahiptirler.
4. Etkili öğretmenler, "öğretmeyi öğrenmeyi" yaşam boyu bir süreç olarak düşünürler (Arens, 1988. s.13).
5. Etkili öğretmenler öğrenme sürecindeki öğrencileri dersin başından sonuna kadar sınıfta aktif bir konuma getirirler. Bunun için hayati derecede önem taşıyan: öğrencilerin izlenmesi, gözlenmesi, geçişlerin yapılması, ödevlerin teslim edilmesi, dersin bitirilmesi, dönütlerin alınması vs. faaliyetlerine önem verilmesinde yarar vardır (Borich. 19%, s.482).

Mesleğine karşı saygı, güven ve istek duymayan bir öğretmen, sınıfı yönetmede istenen başarıyı gösteremez. Mesleğini icra ederken, kişisel duygu, görüş ve inançlarından sıyrılmak zorundadır. Ama acı da olsa birçok öğretmen, öğrencilerin hatalarını düzeltmek ve azaltmak yerine onları abartır ve artırarak ileride onarılması güç sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Büyük düşünür ve eğitimci Dr. Hindsabi bir anısını şöyle anlatmaktadır:

Çocukken yaşadığım, hiç unutamadığımı ve sık sık hatırıma gelen bir olaydı. Bir gün öğretmenim benim yavaş ve aptal olduğumu söyledi. Üstelik bunu sınıfta söyledi. Başka bir gün de sınıf arkadaşlarımdan biri hana aynı şev i söyledi ve bunun gerçek olduğuna inanmaya başladım. Yıllar geçmesine rağmen, arkadaşlarımdan bana güldüklerini her hatırlayıpta kalbimin ağrıdığı hissediyorum. Öğretmenim beni gerçekten de çok incitmişti.

Öğretmenler, öğrencilerin davranışlarını şekillendirirken gelecekteki yaşattı biçimlerine de yön verirler. Bunun için karşılıklı güvene dayalı bir anlayış içinde hareket eden öğretmen yıkıcı değil yapıcı olmalıdır. Öğretmenin en etkili davranışlarından biri de sınıfla başarılı bir konuşma ortamının sağlanmasına yönelik: Eleştirel dinleme, sırasını ekleme, bütün öğrencilerin katılımı, açık ve kısa konuşma kriterlerini sınıfta hayata geçirmektir.

1. Dinleme: Genellikle sınıf içi tartışmalarda öğrenciler birbirlerini dinlemezler. Bunun yerine söz hakkı almak için parmaklarını kaldırıp beklerler. Öğretmen bir öğrencinin söz almadan önce konuşanı dinlemesi gerektiğini söylemeli ve bunda ısrarcı olmalıdır.

2. Çok Konuşanlar: Sınıf içi tanışmalara çok az bir çıranda öğrencinin katıldığı bilinen bir durumdur. Katılımını sağlamanın yolu her öğrencinin söz hakkı almasını teşvik etmekten geçer. Bunun için üst sınıflardan monitör olarak adlandırılan bir öğrenci seçmeli ve konuşan öğrencileri gözlemlemeli, hiç konuşmayan çekingen öğrencilere bir not yazarak kendi yorumlarının söylemeleri için söz almalarını istemelidir.

3. Süre Jetonları: Sınıf içi eşit bir şekilde sağlayabilmenin etkin yollarından biri de, her öğrenciye 10–15 dakikalık bir konuşma süreli jetonların verilmesidir. Monitör öğrenci, bu süreyi dolduran öğrencilerden jetonları geri ister. Bu öğrenciler artık konuşmaz. Bunun amacı elinde jetonu olup: fakat konuşmayan Öğrencileri teşvik etmektir

4. Plaj Topu: Bu teknik, özellikle okul öncesi öğrencilere uygulanır. Katılımı arttırmak ve konuşmaları sınırlandırmak için kullanılır. Öğretmenin topu verdiği öğrenci, konuşma hakkını elde etmiş olur. Topu almak için ellerini kaldıran çocuklar konuşmak istiyor demektir (Arens, 19K8, s. 188).

IV. Sınıf Yönetiminde Etkili Olmanın Yollarından Biri De İletişimin Sağlanmasıdır.

İki ya da daha çok kişi arasında anlamların yaratılması ve paylaşılması süreci olarak tanımlanan iletişim (Yüksel. 1998). öğretim sürecinde , öğretimin amaçları doğrultusunda, bilgi, beceri ve duyguların çeşitli etkinliklere kaynak durumunda bulunan öğretmen ile alıcı durumundaki öğrenci tarafından paylaşılmasına olanak sağlar (Ünal. Ada. 2000. s 110). İletişimin çok yönlü bir etkileşimi gerektirdiği ve anlam birliğini sağlamak için . önce öğrencilere gerek sözel gerekse sözsüz olarak doğru mesajlar iletmek ve onlardan gelen mesajları doğru olarak algılamak gerekir. Sözel iletişimde öğretmenin kişisel ve mesleki nitelikleri son derece önem taşır. Derse hazırlıklı olarak giren, harf ve sözcükleri yutmayan, konuşma hızını ve ses tonunu ayarlamasını bilen, bilgiyi sistemli bir şekilde ifade edebilen öğretmen, öğrencilerle iyi iletişim kurabileceği için sınıfı yönetme konusunda başarılı olma olanağına kavuşabilir.

Öğretmen ve öğrenciler arasında geliştirilen bazı işaretler sınıf yöneliminde kolaylıklar sağlar Örneğin, öğrenilenin çillerini dört kere vurması, öğrencilerin de iki kere vurarak karşılık vermesi, faaliyetin bittiğini gösterir. Öğretmenin ışığı bir kez açıp kapatması dikkatin toplanması gerektiğine işaret edebilir. Başparmağın tıkarı kaldırılması katılıyorum, aşağıya doğru gösterilmesi katılmıyorum, sol yana doğru ise emin değilim anlamına

gelmektedir Bunlara ek olarak diyagramlarla yüz ifadeleri değişik şekillerde gösterilebilir. Cevap ya da yardım kanlarının kullanılması da zaman kaybım önleyeceği için sınıf yönetimi üzerinde etkili olabilir (Bozman, 1985. s.295).

Öğrencilerle iletişim kurmanın bir başka yolu da göz temasının sağlanmasıdır. Öğrencilerle kurulan direk göz kontağı onlara öğretmen davranışlarını fark ediyor ve ilgileniyor mesajını verir. Çocukla olan göz kontağının geliştirilmesi için daha az not ve plan gerektiren sıkı olmayan genel durumların kullanılması gerekir (Henson ve Eller 1999, s.414).

Öğretmenin, öğrencilerle sürekli olarak iletişim kurması, diğer bir ifade ile iletişim kanallarını açık tutması kalıcı öğrenmenin ortaya çıkmasını sağlamakla kalmaz, iyi bir sınıf **Minelimi** içinde temel oluşturmaya neden olabilir.

Öğretmenin sınıf içinde yapmış olduğu her davranış doğrudan ya da dolaylı olarak sınıf yönelimi üzerinde etkili olabilir. Örneğin öğretmenin öğrenciye fiziksel yakınlığı önemli ölçüde öğrenci davranışlarını etkiler Öğretmenin sınıf içinde gezinmesi farklı mesajlar verir. Bu mesajları şöyle sıralayabiliriz:

- Sana yakını.
- Ortak noktalarımız var.
- Seninle çalışmak istiyorum (Henson ve Eller, 1999, s.416).

V. Öğretmenin Disiplin Anlayışının Sınıf Yönetimine Etkisi

Disiplin, bir davranışın belirlenen ölçütlere uygun olup olmaması ile ilgili bir kavram olarak gündelik yaşantımızda olduğu kadar sınıf yönetimi alanında da insanları yakından ilgilendirmektedir. Sınıf disiplini, öğrenme ortamının düzenini bozucu ve öğrenme yaşantılarını engelleyici öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen tepkilerini içermektedir (Ünal ve Ada. 2000. s. 19).

Öğretmenin disiplin anlayışını belirleyen en önemli faktör: onun tutumu ve bunu sınıfa yansıtma biçimidir. Demokratik, otoriter ya da serbest tutumlardan birine sahip olan her öğretmenin disiplin anlayışının birbirinden farklı olması son derece normaldir. Bugün okulların en küçük birimi olan sınıftan eğitsel etkinliklere hizmet edecek bir biçimde yönetebilmek için sınıf içi kuralları geliştirirken şu hususlar göz önünde tutulmalıdır:

- a) Sınıfın ilk toplantılarında listeyi oluşturmak,
- b) Mümkün olduğu kadar listenin kısa tutulması,
- c) İler kuralın basitçe belirlenmesi,
- d) Her kuralın gerekliliğinin açıklanması,
- e) Kuralların öğrencilerle birlikte oluşturulması.
- f) Dersin hedeflerine ulaşmaya ihtiyaç duyulan davranışların belirlenmesi,

g) Kurallara uymamanın sonuçlarının önceden belirlenmesi (Farris, 1996, s.242).

Öğretmen öğrencilerle birlikte kuralları oluştururken öğrencinin yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi, sınıf mevcudu, sosyo-ekonomik çevresi göz önünde bulundurulmalı ve bu kuralların duruma göre esnek olmasına özen göstermelidir. Aksi durum, eğitsel etkinliklerin engellenmesine ve sınıf yönetiminde başarısızlığa neden olur.

VI. Sınıf Yönetiminin Zamanı

Genel olarak zaman, bir eylemin gerçekleştirildiği, hareketin yapıldığı süredir. Her etkinlik belirli bir zaman dilimi içinde yapıldığında anlam kazanır. Bir başka zaman ertelenen etkinlik bizi hedefe ulaştırmaz.

Zamanı etkili bir şekilde kullanmak, bir bilgi ve de beceriyi gerektirir. Etkili öğretmenler derse nasıl başlayacağını, nasıl bir yol izleyeceğini, araç-gereç ve malzemelerin nasıl, ne zaman kullanılacağını, dağıtılacağını, öğrencilerle nasıl iletişim kuracağını, dersin içinde öğrenci aktivitelerini ne zaman gerçekleştireceğini, dönüt ve düzeltme işlemlerini nasıl yapacağını, dersi nasıl bitireceğini ve daha sonraki etkinliğin bir karışıklık olmadan ne zaman başlayacağını planlamak durumundadır (Ünal ve Ada, 2000, s.72).

Öğretime ayrılan zamanla, öğrencilerin öğrenme şansına sahip oldukları zaman kastedilmektedir. Öğretim için ayrılan zamanı maksimize etmek için önerilen yollar şunlardır:

1. Derse zamanında başlama ve bitirme,
2. Bölünmeden kaçınma. Öğretim için ayrılan zaman sınırlıdır. Eğer bu zaman değişik nedenlerle bölünürse, geriye kalan sürecin de yararlı kullanılması olanağı ortadan kalkar. Örneğin ders başladıktan sonra her geç gelen öğrencinin içeri alınması, diğer öğrencilerin dikkatini dağıtacağından istenilen verimliliğin elde edilmesini engeller. Bunun için başlangıçta bir kural koyarak "ders başladıktan sonra içeri girmek yasak" gibi bu bölünme engellenmiş olur.
3. Rutin işler için gereksiz zaman harcamadan kaçınılmalıdır, örneğin yoklama yapmak, tahtayı silmek, araç-gereç temin etmek v.b. Eğer bu ve benzeri rutin işler için önceden düzenleme yapılmaz ise az gibi görünüp; fakat toplandığı zaman büyük bir zamanın harcandığı görülmektedir.
4. İstenmeyen davranışların engellenmesi için harcanan zaman. Öğrenciler değişik gerekçeler ile kasıtlı ya da kasıtsız olarak disiplinlerini bozma eğilimi içine girebilirler. Bunların düzeltilmesi için başlatılan tartışma, zamanın boşa gitmesine neden olabilir. Mümkünse elle sus işareti yaparak tartışmanın ders sonrası zamana ertelenmesine çalışılabilir.
5. Bir aktiviteden diğerine geçişte kopukluğun meydana gelmemesine özen gösterilmelidir.

Kısaca, planda belirtilen tüm zamanın verimli bir şekilde kullanılabilmesi için bütün öğrencilerin kendi istekleriyle derse angaje olmasını sağlama yoluna gidilmelidir (Slavin, 1986. s. 125). Burada sözü edilen verimlilik, işleri doğru olarak yapabilmek, etkinlik ve doğru olan işleri doğru yapma şeklinde tanımlanabilir. Bu nedenle, zaman yönetimi, analiz, sentez ve planlamayı gerektiren bir süreç olarak kabul edilebilir (Ensari, 1995, s.98).

Sonuç olarak, sınıf yönetimine etki eden birçok faktör vardır. Bunlar bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdır. Birinin yetersizliği diğerini de olumsuz yönde etkiler.

Eğer öğretmen bilişsel, duyuşsal ve psikomotor bakımından yetersiz ise, iyi fiziksel özelliklere sahip bir sınıfın ya da iyi bir programın hiçbir anlamı kalmaz.

Kapısı hep iletişime kapalı, şahin gibi sert bakışlı, öğrencilere emir ve talimat yağdıran öğretmen tipinin son kullanma tarihi geçtiğimiz yüzyılda sona erdi. Şimdi bir spor takımını koçu gibi davranmasını bilen öğretmen sınıfı yönetebilir. Yani öğrencilerle işbirliği yapan, kararları birlikte oluşturan, başarıda olduğu gibi başarısızlıkta da kendi sorumluluğunun bilincinde olan, problemin kaynağı değil çözücüsü olan, ödül ve cezayı yerinde kullanan, fakat zorunlu olmadıkça cezaya başvurmayan, her öğrencinin belli bir alanda yetenekli olduğunu düşünen öğretmen sınıfı başarılı bir şekilde yönetebilir.

KAYNAKLAR

- Arens, Richard. Learning to Teach. Random House. USA, 1988.
- Banner, Cannon. Harold, The Elements Of Teaching, Yalc University Press. New York, 1997.
- Borich. Gary, D.. Efficctive Teaching Methods, Prenticc- Hail ine, New Jersey 1996.
- Bozman, M.. Signaling In The Classroom, Salisbury: State College,. 1985.
- Charles, C., M., Building Classroom Discipline, Longman ine, New York, 1996.
- Ensari Hoşcan, "Zaman Yönetimi", M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:7, İstanbul, 1995.
- Fanis, Pamela, J., Teaching Bearing The Torch. Brown& Benchmark Publisher, USA, 1996.
- Henson, Kenneth ve Eller, Ben, F., Educational Psychology For Effective Teaching, Wadsworth Publishing Company, Belmont. 1999.
- Slavin, R.E.. Educational Psychology. "Theory Into Practice", Englewood Cliffs, Prentice Hail, New Jersey. 1986.
- Ünal, S., Ada, S., Sınıf Yönetimi, M.O. Teknik Eğitim Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Matbaa Birimi, İstanbul, 2000.
- Yüksel, Şahin, "Grupla İletişim Becerileri Eğitimin Üniversite öğrencilerinin İletişim Beceri ve Düzeyine Etkisi", Eğitim ve Bilim, Cilt:22, Sayı: 10, Ankara, 1998.